

*“ ՌԱԴԻՍՅՈՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ
ԲԺՇԿՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԵՎ
ԿԵՆՍԱՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆ ԵՐՈՒՄ”*

ԴԱՍԱԽՈՍ՝ Ալբերտ Ավետիսյան

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Միջուկային
կիրառումը

ֆիզիկայի

ատոմապահության համար

հիմնականում ուղղված է

հիվանդի օրգանների զննման

ԶՔԱՅՔԱՅՈՂ մեթոդների

մշակմանը եվ կիրառմանը:

Առողջապահության բնագավառում միջուկային
ֆիզիկայի առաջին կիրառումը եղել է
ռենտգենյան ճառագայթներում մարմնի
օրգանների զննումը

ԻՆՉ Է ԱՅԺՄՅԱՆ ՄԻՋՈՒԿԱՅԻՆ ԲԺՇԿՈՒԹՅՈՒՆԸ?

- Ախտորոշման ռադիոիզոտոպային մեթոդներ, այդ թվում
- **միաֆոտոնային էմիսիոն համակարգչային տոմոգրաֆիա,**
- **պոզիտրոնային էմիսիոն տոմոգրաֆիա.**
- Ռադիոիզոտոպներ չօգտագործող տոմոգրաֆիկ մեթոդներ՝ համակարգչային տոմոգրաֆիա, մագնիսառեզոնանսային տոմոգրաֆիա.
- Ռադիոիզոտոպային և ճառագայթային թերապիա.
- Բժշկական ռադիոիզոտոպների և ճառագայթային թերապիայի համար արագացուցիչների կիրառում.
- Տոմոգրաֆիայի մեթոդներով պատկերների ստացման և պահեստավորման համար համակարգչային տեխնոլոգիաների կիրառում.

Ինչ է իզոտոպը? Բնորոշում

Իզոտոպ անվանումը կազմված է հին հունական **ισος** - “**հավասար, միանման**”, և **τόπος** - “**տեղ**” բառերից: Իրենից ներկայացնում է նույն քիմիական նյութի ատոմների (և միջուկների) այնպիսի տարատեսակ, որն ունի նույն ատոմային **համարը**, սակայն **տարբեր զանգվածային թիվ**, այսինքն ատոմային զանգված:

Անվանումը կապված է այն փաստի հետ, որ նույն ատոմի **ԲՈԼՈՐ** իզոտոպները տեղադրվում են Մենդելևի աղյուսակի նույն տեղը՝ **ՆՈՒՅՆ ՎԱՆԴԱԿՈՒՄ**:

Նյութի քիմիական հատկությունները կախված են ատոմի էլեկտրոնային թաղանթի կառուցվածքից, որն իր հերթին հիմնականում բնորոշվում է միջուկի **Z** լիցքով, այսինքն միջուկում պրոտոնների քանակով, և **ՀԱՄԱԸՅԱ** կախված չեն **A** զանգվածային թվից, այսինքն միջուկում պրոտոնների և նեյտրոնների քանակով:

Ինչ է իզոտոպը?

Առաջին ապացույցը այն երևույթի, որ նույն քիմիական վարքը ունեցող նյութերը կարող են ունենալ տարբեր ֆիզիկական հատկություններ՝ ստացվել է ծանր տարրերի ատոմների ռադիոակտիվ ձևափոխումների հետազոտության ընթացքում:

1906-1907 թվականներին պարզվեց, որ
ուրանի ռադիոակտիվ տրոհման
արդյունքը՝ **իոնիումը**, ինչպես նաև
թորիումի ռադիոակտիվ տրոհման
արդյունքը՝ **ռադիոթորիումը** ունեն նույն
քիմիական հատկությունները ինչ որ
թորիումինն է, սակայն տարբերվում են
նրանից ատոմային զանգվածով և
ռադիոակտիվ տրոհման բնութագրերով:

Ավելի ուշ հայտնաբերվեց, որ այդ երեք նյութերի ռենտգենյան և օպտիկական սպեկտրները լրիվ նույնն են:

Այնպիսի նյութերը, որոնց քիմիական հատկությունները նույնն են, սակայն տարբերվում են նրանց ատոմների զանգվածները և որոշ ֆիզիկական հատկությունները, անզլիացի գիտնական Սոդդիի առաջարկությամբ 1910 թվականից սկսեցին անվանել **ԻԶՈՏՈՊՆԵՐ**:

Իզոտոպները բնության մեջ

Համարվում է, որ ողջ Երկրագնդի վրա բոլոր նյութերում տարրերի իզոտոպային կազմը նույնն է: Մեծ նշանակություն ունի ածխածնի իզոտոպների առաջացման երևույթը մթնոլորտի բարձր շերտերում՝ տիեզերական ճառագայթների ազդեցության տակ: Այդ իզոտոպները տարածվում են մթնոլորտում, ներգրավվում են շրջանառության մեջ կենդանիների և բույսերի միջոցով:

Ռադիոածխածնային անալիզ:

Օրինակ՝ Մոլիբդեն նյութի նկարագրումը Մենդելևի աղյուսակում

42 Молибден

Mo 95,95

$4d^55s^1$

Ինչպես տեսնում ենք՝ ատոմային համարը **42** ամբողջ թիվ է, իսկ ատոմային զանգվածը՝ **95.95** կոտորակային: Քանի որ դա բնորոշում է միջուկում նուկլոնների քանակը՝ դա նույնպես պետք է որ ամբողջ թիվ լինի:

Պատճառն այն է որ Մոլիբդենը
ունի **7 ԿԱՅՈՒՆ** իզոտոպ:

^{92}Mo (զանգվածի 15,86%),

^{94}Mo (9,12%),

^{95}Mo (15,70),

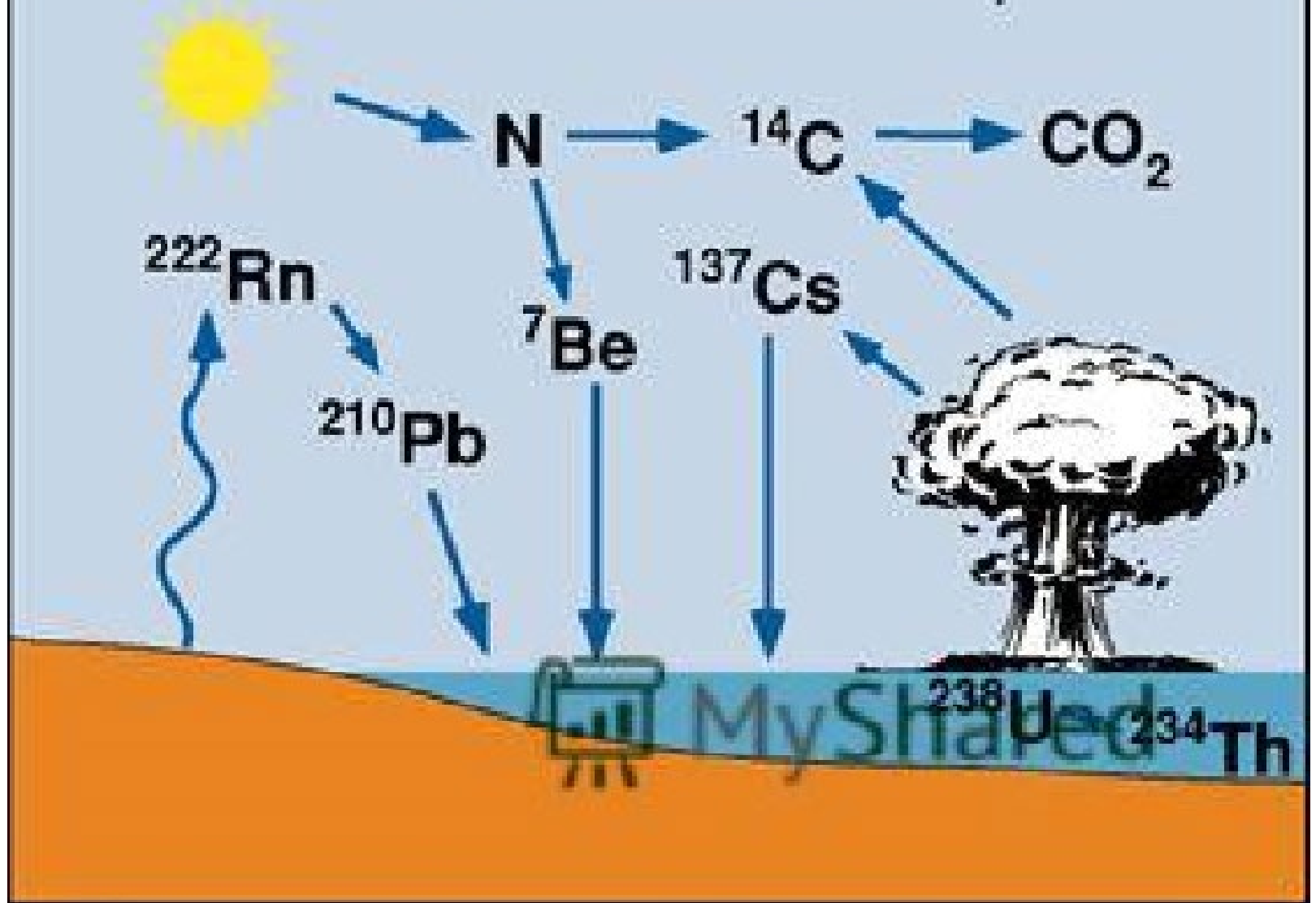
^{96}Mo (16,50%),

^{97}Mo (9,45%),

^{98}Mo (23,75)

և ^{100}Mo (9,62%)

Sources of Short Lived Isotopes

*ՌԱԴԻՈԻԶՈՏՈՊՆԵՐԻ ԵՎ
ՌԱԴԻՈՖԱՐՄՊԱՏՐԱՍՏՈՒԿՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԺՇԿՈՒԹՅԱՆ
ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ*

- **Ռադիոիզոտոպները – կամ ռադիոնուկլիդները** և նրանցով նմուշավորված միացությունները լայնորեն կիրառվում են սրտաբանության, ռոնտլցքաբանության, ներզատաբանության, թոքաբանության և այլ բժշկական բնագավառներում բարձր տեղեկատվական հետազոտություններ անցկացնելու նպատակով:

Ռադիոնուկլիդների օգտագործման մեկ այլ՝
ոչ պակաս կարևոր բնագավառ է
ռադիոթերապիան, որն իրականացվում է
բարորակ և չարորակ
նորագոյացությունների բուժման և ցավային
սինդրոմի ճնշման համար:

Ինչպես հայտնի է կենդանի օրգանիզմներում հիմնական 5 տարրերից բացի, որոնք են թթվածին, ջրածին, ածխածին, ազոտ և կալցիում – առկա են պարբերական աղյուսակի մոտ 70 այլ տարրեր – յոդ, կալիում, երկաթ, քլոր և այլն: Ուստի նույն տարրի կամ նրա միացության ռադիոակտիվ իզոտոպի ներարկմամբ այդ նյութը ներգրավվում է մետաբոլիզմի երևույթների մեջ և թույլ տալիս տեղեկություն ստանալ այս կամ այն օրգանում տեղի ունեցող ֆիզիոլոգիական կամ պաթոֆիզիոլոգիական գործընթացի վերաբերյալ:

Ներկայումս ախտորոշման և
թերապիայի ռադիոնուկլիդային
մեթոդները թափանցել են ողջ
աշխարհի բժշկական
պրակտիկան: Ընդ որում,
միջուկային բժշկությունը
սպառում է արտադրվող
իզոտոպային արտադրանքի
ավելի քան 50 %-ը:

Որպես կանոն
հետազոտությունների ընթացքում
ռադիոնուկլիդը կիրառվում է
հատուկ պատրաստված քիմիական
միացության, այսպես կոչված
ռադիոֆարմաքուտի տեսքով
(радиофармпрепарат (РФП):
Բացառություն են կազմում չեզոք
(իներտ) գազերի իզոտոպները:
ԻՆՉՈՒ՞?

ԱԽՏՈՐՈՇՄԱՆ ԵՎ
ԹԵՐԱՊԻԱՅԻ ՀԱՄԱՐ
ՌԱԴԻՈՆՈՒԿԼԻԴՆԵՐ

Ախտորոշման համար նախատեսած **ՌՏՊ**
պարունակում են **գամմա կամ պոզիտրոն**
ճառագայթող ռադիոնուկլիդ, որը փաստորեն
տեղեկատվական կրիչ է: Նրա ճառագայթումը
թափանցում է օրգանիզմից դուրս և գրանցվում
արտաքին գրանցող համակարգով
(ռադիոմետրիկ, ռադիագրաֆիկ, գամմա-
սցինտիգրաֆիկ և այլն), որի օգնությամբ
կատարվում է հետազոտվող օրգաններում կամ
մարմնի տարբեր մասերում տեղի ունեցող
երևույթների **գրանցումը կամ**
տեսողականացումը (визуализация):

Ի տարբերություն ախտորոշիչ
ռադիոնուկլիդների, **թերապևտիկ ՌՖՊ**
կազմի (β-, α- կամ γ- ճառագայթիչները)
ռադիոնուկլիդները իրենցից ներկայացնում
են հիմնական բուժիչ միջոցը, որի
ճառագայթման բուժիչ դոզան
լոկալիզացվում է անմիջապես **թիրախ-**
օրգանում կամ հյուսվածքում և այդպիսով
ապահովում է **առավելագույն**
ազդեցություն հիվանդ օրգանի վրա և
նվազագույն ճառագայթում շրջապատող
առողջ օրգանների և հյուսվածքների վրա:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ
ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
ՌԱԴԻՈՆՈՒԿԼԻԴՆԵՐԻ
ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հայտնի է ավելի քան 2000 ռադիոնուկլիդ:
Դրանցից միջուկային բժշկության համար
օգտագործվում են կամ կարող են կիրառում
գտնել մոտավորապես 100:

Այն ռադիոնուկլիդները, որոնք
օգտագործվում են հիվանդներին **in-**
vivo (ներերակային) ներարկման
եղանակով, պետք է ապահովեն
այսպես կոչված **կրիտիկական**
օրգանների վրա նվազագույն
ճառագայթային ազդեցություն:
Դրանք են՝ **աչքերը, ոսկրուղեղը,**
սեռական օրգանները:

Երկրորդ պարտադիր պայմանն է՝
օրգանը նտրողունակութունը,
այսինքն հետազոտվող օրգանի
(ոսկրային հյուսվածքներ, սիրտ,
երիկամներ, գանգուղեղ, թոքեր և
այլն) նկատմամբ ռադիոնուկլիդի
կամ ռադիոֆարմպատրաստուկի
առանձնահատուկ
ընտրողունակութունը:

Ռադիոնուկլիդի **ռադիոթունավորությունը**
զգալիորեն կախված է նրա միջուկային
ֆիզիկական բնութագրերից՝ **տրոհման**
կիսապարբերությունից ($T_{1/2}$) և **ճառագայթման**
սպեկտրի “կոշտությունից”:
Ելնելով այս դրույթից՝ ժամանակակից
ռադիոնուկլիդային ախտորոշման հիմնական
տենդենցն է օգտագործվող ՌՖՊ
պատրաստուկների ընդհանուր ծավալում
առաջին հերթին նվազեցնել երկարակյաց
ռադիոնուկլիդների ծավալը և
համապատասխանաբար դրանք փոխարինել
կարճ կյանքի տևողություն ունեցող
իզոտոպներով:.

Բացի դրանից, ախտորոշման համար նախատեսված ՌՖՊ պատրաստման համար օհտագործվող ռադիոնուկլիդները պետք է ենթարկվեն **հետևյալ պահանջներին**.

1. Գրանցման համար գամմա-ճառագայթման էներգիայի հարմար արժեքներ (70–200 կէՎ);
2. կիսատրոհման պարբերության ոչ մեծ արժեքներ (տասնյակ րոպեներ, ժամեր), որոնք մոտիկ լինեն ըստ տևողության այն ժամանակահատվածին, որն անցնում է հետազոտվողին ՌՖՊ ներարկելու և զննումը կատարելու միջև;

3. Տրոհումը պետք է տեղի ունենա ԻԶՈՄԵՐ անցման եղանակով, կամ ուղեծրային էլեկտրոնի զավթումով, որն ուղեկցվում է մոնոքրոմատիկ գամմա-քվանտի ճառագայթամբ;

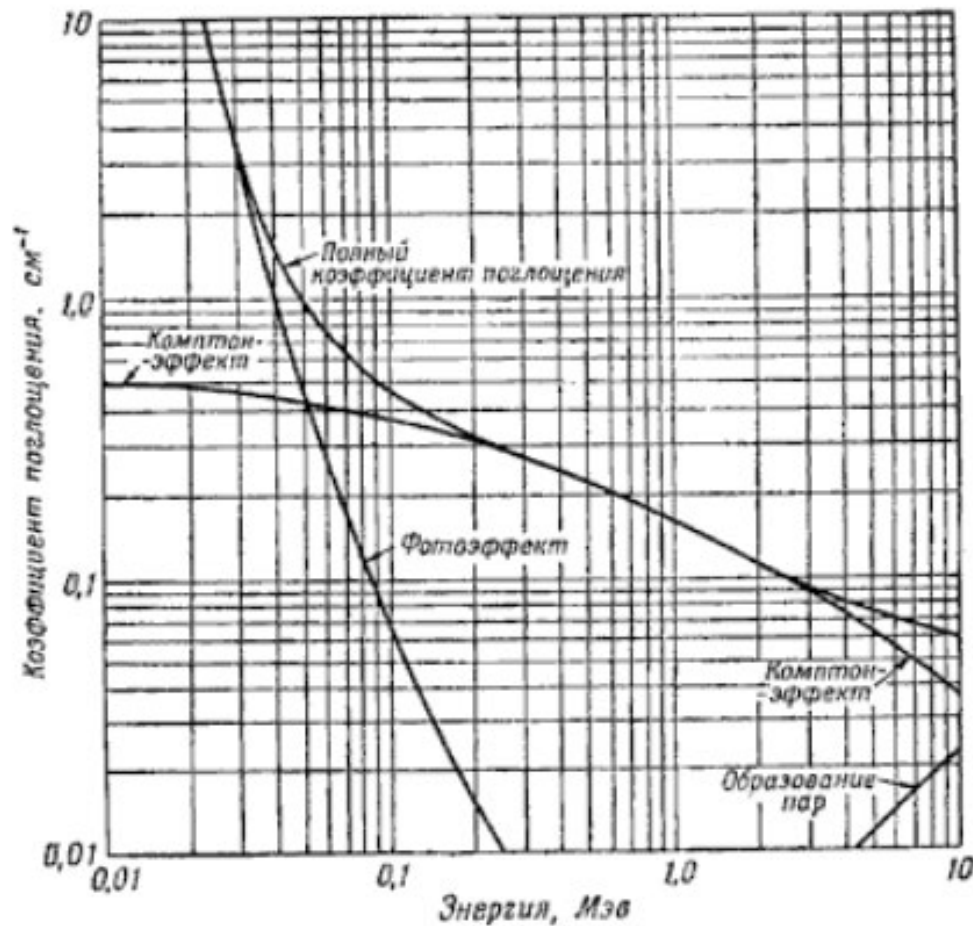
4. Տրոհման ընթացքում պետք է բացակայեն ուղեկցող β -, α - կամ γ - ճառագայթումներ;

5. Ճառագայթման փոխազդեցությունը հետազոտվող օրգանների հետ պետք է հիմնականում կրի ֆոտոէֆեկտի բնույթ;

6. Զննման արդյունքում ստացված տեղեկության կարևորությունը պետք է համապատասխանի ՌՖՊ ստացման ծախսերին և նրա բնապահպանական հետևանքներին:

Դիտարկենք նշված պահանջները կետ առ կետ:

1. Գրանցման համար գամմա-ճառագայթման էներգիայի հարմար արժեքներ (70–200 կէՎ);

2. Կիսատրոհման պարբերության ոչ մեծ արժեքներ (տասնյակ բոպեներ, ժամեր), որոնք մոտիկ լինեն ըստ տևողության այն ժամանակահատվածին, որն անցնում է հետազոտվողին ՌՏՊ ներարկելու և զննումը կատարելու միջև;

Դրանով իսկ նվազեցվում է զննվողի մարմնի անիմաստ ճառագայթումը զննման ավարտից հետո;

ԻԶՈՏՈՊՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԸՍՏ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ

β^- излучатели с энергиями β^- частиц в области 200-2000 кэВ
 α -излучатели с высокой линейной передачей энергии (ЛПЭ ~ 100 кэВ/мкм) и коротким пробегом частиц (50-100 мкм);
радионуклиды, распадающиеся электронным захватом (ЭЗ) или внутренней электронной конверсией (ВЭК).